

CZINE ALIZ

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: dr. Szeibert Orsolya Ágnes habil. egyetemi docens

A CSALÁDTAG ÁLTAL ÉRVÉNYESÍTETT KÁRIGÉNYEK MEGÍTÉLÉSE

I. Bevezetés - A család funkciói

A család olyan társadalmi intézmény, amely egyrészt önmaga, másrészt a társadalom számára lát el funkciókat. ¹ Egyrészt betölti az alapvető reprodukciós funkciót, ² azaz az utódnemzést a társadalom számára. A gazdasági funkció a család azon feladata, hogy a társadalmi munkamegosztásban való részvételt és a családtagok fogyasztását biztosítsa. A szocializációs funkció ellátásával a család megtanítja a gyermeket a társadalom tagjává válni, közvetíti az adott társadalomban uralkodó norma- és szabályrendszerket, magatartás-mintákat és egyben megteremti a magánszféra azon közegét, amely érzelmi stabilitást, biztonságérzetet nyújt. A politikai funkció azt jelenti, hogy megtanítja a gyermeket a családon belüli rendhez, és ezáltal a külső rendszerhez való alkalmazkodás képességére. Nem kérdéses, hogy e funkciók teljes körű megvalósulására akkor van lehetőség, ha a nukleáris család (anya, apa, gyermekek) valamennyi tagja betöltheti a maga szerepét.

A család tehát komplex rendszer, amely mind az egyén, mind a társadalom szempontjából kiemelt figyelmet érdemel, és ennek a jogalkotásban, valamint a jogalkalmazásban is tükröződnie kell. Jelen tanulmány két esetkört vizsgál. Egyrészt azt, amikor külső károkozói magatartás folytán bomlik meg a család rendszere, és amikor ez a hozzátartozó által érvényesített kárigényként nyer megfogalmazást. Másrészt pedig azt, amikor a családon belüli viszonyrendszerben van olyan mértékű zavar, hogy a családtag a konfliktust individuális alapon, személyhez fűződő joga megsértése miatt indított kártérítési perben kívánja orvosolni. Jelen tanulmány mindkét esetkörben a nem vagyoni sérelmükért fellépő családtagok igényeit vizsgálja.

II. A hozzátartozó nem vagyoni kárigénye a családtag elvesztéséért, illetve egészségkárosodásáért

Mind a régi Ptk. 85. § (1) bekezdése szerint,³ mind a hatályos Ptk. 2:54. § (1) bekezdése értelmében⁴ a személyiségi jogokat személyesen lehet érvényesíteni, tehát nem

¹ AMBRUS – GERGELY 2009. 37.

² AMBRUS – GERGELY 2009. 37-39.

³ Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

⁴ Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

árujellegűek.⁵ Hozzá tartozói igényeken azokat az eseteket értjük, amikor olyan személy érvényesít nem vagyoni kárigényt, aki nem közvetlen áldozata a személyiségi jogot ért támadásnak.⁶ A személyhez kötöttség problémáját hidalja át, hogy a hozzátartozói igények *sui generis* kárigényekké váltak, amelyet a bírói gyakorlat alakított ki.

Az 1977. évi IV. törvénnyel ismét a jogrendszer része lett a nem vagyoni kártérítés intézménye. A hozzátartozói kárigény is elismerte a bírói gyakorlat, de a nem vagyoni kártérítés megszorító értelmezésének keretei között⁷, tehát az elhunyt férj özvegyének kellett azt bizonyítania, hogy élete és társadalmi életben való részvétele tartósan vagy súlyosan megnehezült.⁸

A Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve kimondta, hogy a halál ténye és az ennek következtében elszenvedett gyász és fájdalom nem alapozza meg a kárigényt. Az irányelv szerint a közeli hozzátartozó elvesztése rendszerint komoly megrázkódtatással jár, ez azonban az élet természetes rendje szerint idővel elhalványul és a hozzátartozó újra beilleszkedik az életbe. A kárigény csak akkor lehet alapos, ha a közeli hozzátartozó sajátos személyi körülményei folytán nem tud alkalmazkodni ehhez a helyzethez, vagy egyébként tartósan, súlyosan megnehezül életének vitele.

A 21. számú irányelv már elegendőnek találta annak bizonyítását, hogy a hozzátartozó elvesztése negatív társadalmi hatást váltott ki.

A nem vagyoni kártérítéshez kapcsolódó megszorító rendelkezést a 34/1992. (VI. I.) AB határozat semmisítette meg. Az indokolás szerint a társadalmi életben való részvételnek vagy egyébként az élet tartós vagy súlyos megnehezülésének a nem vagyoni kártérítés alapjakénti feltétele önkényes határvonal, amely a nem vagyoni kártérítés alkalmazhatóságát külső jelekhez kapcsolja.

A bírói gyakorlatot megvizsgálva mégis az tűnik ki, hogy a bizonyított hátrány vált a nem vagyoni kártérítés megítélésének alapvető mércéjévé, *expressis verbis* is megfogalmazásra került, hogy az Alkotmánybíróság értelmezése helytelen, mert a jogellenes magatartás kárfelelősséget – hátrány hiányában – nem alapoz meg.⁹ Az alábbiakban a hozzátartozói igények kerülnek bemutatásra, amelyeknek speciális vonása, hogy ebben a körben a bírói gyakorlat mégis megteremtette az alkotmánybírósági határozattal összhangban lévő jogalkalmazást.

1. A hátrány mibenléte

A magyar bírói gyakorlat teljesen ellentmondásmentes abban a kérdésben, hogy a hozzátartozó elvesztésével elszenvedett lelki fájdalom, a gyász önmagában elégtelen az igény megalapozottságához.¹⁰ Ebben a vonatkozásban valamely többlettényállási elem szükséges. Megalapozott volt például a kárigénye a felperesnek, akinél házastársa

⁵ VÉKÁS 2013. 73.

⁶ FÉZER 2011. 234.

⁷ A régi Ptk. 354. §-a szerint „a károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás...a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti (...)”.

⁸ BH1980.243

⁹ BDT1999.45

¹⁰ FÉZER 2011. 239.

elvesztése folytán endoreaktív depresszió alakult ki, azaz olyan kóros elmeállapot, amely miatt állandó orvosi kezelésre szorul, munkaképesség-csökkenése eléri a 67%-ot.¹¹ A hozzátartozóban lejátszódó pszichés folyamat tehát csak akkor valósít meg személyiségi jogsértést, ha az hozzátartozó egészségkárosodását eredményezi.

Függetlenül attól, hogy a gyászreakció jár-e önálló hátrányként azonosítható következményekkel, a bírói gyakorlat talált egy olyan jogot, amely nagy eséllyel sérül a hozzátartozó esetében: ez a teljes családban éléshez fűződődő alapvető személyiségi jog. A család intézménye alkotmányos védelem alatt áll, amennyiben a család integritása megsérül, akkor sérül a hozzátartozó azon joga, hogy a családon belüli szerepüknek megfelelően teljes családban éljenek.¹²

A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma 2008. április 28. napi ülésén tárgyalta a hozzátartozói igények kapcsán született előterjesztést (a továbbiakban: Előterjesztés)¹³, amely a jogalkalmazás számára igen átfogó módon dolgozta fel ezeket az eseteket. Az előterjesztés ezen igények lényegét abban határozza meg, hogy az összetett és sokrétű funkciókat betöltő család a kár következtében részben vagy egészben nem képes ellátni ezeket, ezért arra kell lefolytatni a bizonyítást, hogy a káresemény milyen hatással volt a család funkcióinak alakulására, ez milyen változásokat idézett elő a jogosult életvitelében, életminőségében, életének jövőbeni lehetőségei körében, érzelmi és lelki életének fejlődésében, személyiségének önmegvalósításában.

A fenti sorok a bíróságok számára igen átfogó bizonyítás lefolytatását írják elő, ez azonban – alább látni fogjuk – megmaradt elméleti koncepciónak.

2. Perjogi megközelítés

A Pp. 163. § (3) bekezdése szerint¹⁴ a bíróság az általa köztudomásúnak ismert tényeket valóban fogadhatja el. Az alább elemzésre kerülő bírósági gyakorlatban mind inkább előtérbe került az a megközelítés, hogy a családban élő közeli hozzátartozók esetében nem kell bizonyítani a hátrányt, mert köztudomású, hogy a hozzátartozó halálával olyan mértékben bomlik meg a család funkcionális egysége, hogy nincs szükség bizonyításra.¹⁵ A bírói gyakorlat tehát megfordította a bizonyítási terhet, és ezzel átugrotta azt a komplex bizonyítást, amely a családot egységében tette volna vizsgálat tárgyává.

Kérdésként merül fel, mely hozzátartozók esnek ebbe a körbe, valamint milyen egyéni körülmények tudják lerontani azt, hogy köztudomású ténynek tekintsük a hátrány bekövetkeztét. Az alábbiakban a bírói esetjogot a rokoni kapcsolatok felől megközelítve mutatom be.

¹¹ BH1994.131

¹² BDT 2010.2237

¹³ [http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2008 - a hozzatartozo_i_nem_vagyoni_karterites_egyes_kerdesei.pdf](http://fovarosiiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2008_-_a_hozzatartozo_i_nem_vagyoni_karterites_egyes_kerdesei.pdf) (2016.06.04.)

¹⁴ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

¹⁵ PRIBULA 2012. 294.

3. A házastárs elvesztése

A házastársak feladata túlnyomó részben a családi funkciók megvalósítása, így a kereső tevékenység, a gyermeknevelés. Az egyik házastárs kiesése automatikusan azzal jár, hogy minden teher az életben maradt házastársra hárul, lelki-érzelmi támasz nélkül kell ezeket ellátnia, ezzel párhuzamosan pedig beszűkül önmegvalósításának lehetősége is.¹⁶

A házastárs esetében is helye van természetesen kártérítésnek, ha rokkantságot eredményező kóros elmeállapot alakul ki.¹⁷ Ezen kívül vizsgálni kell, hogy életvitelében olyan változások álltak-e be, melyek miatt már nem élheti a korábban kialakult életét.¹⁸ A bíróság figyelembe vette azt például, hogy az özvegy életkora, egészségi állapota, megszokott munkahelyi környezete lehetőséget biztosít-e, hogy önálló életvitelt alakítson ki a jövőben.¹⁹

4. A szülő elvesztése

A hozzátartozói igények bírói megítélését a gyermek által előterjesztett kárigények kezdték megengedőbbé tenni. Ennek oka, hogy a kiszolgáltatott, szüleire rászoruló gyermekek esetei azok, amelyeknél nem merül fel kétség a hátrány bekövetkezése felől. A mindkét szülőjét elvesztő felperes esetében a Legfelsőbb Bíróság megfogalmazása szerint nem lehet kétséges, hogy ez a gyermeke pótolhatatlan hátrányt jelent, amely nem csak múló fájdalom, ez megfosztotta őt a családi együttlétből származó örömeiktől, amelyet a szeretetteljes nagyszülői környezet sem képes pótolni.²⁰

Erre az álláspontra helyezkedett a bírói gyakorlat azon esetekben is, amikor „csak” az egyik szülőjét veszítette el a gyermek.²¹ Ezen a megítélésen az sem változtatott, ha a káresemény bekövetkezésekor már nem éltek együtt a szülők.²² Kimondta a bíróság, hogy nem szorul külön bizonyításra, hogy az apa halála megfosztotta a gyermeket az apai családban való nevelkedéstől, a kapcsolattartásról, az apai szeretettől és a segítségtől, és másrészt nem találta relevánsnak, hogy a szülők külön éltek, mert a kapcsolattartás folytán így is apai mintát kaphatott volna a károkozó magatartás elmaradása esetén.

Akkor azonban, amikor egymáshoz képest súlyozni kellett a gyermekek nem vagyoni sérelmét, már releváns volt ez körülmény, ugyanis kimondta a bíróság, hogy az a gyermek, aki az elhalt elvált házastársának családjában él – meghalt édesapjával való rendkívül jó kapcsolata ellenére is – alacsonyabb összegű nem vagyoni kártérítésre tarthat igényt, mint az elhalt második kapcsolatából született és vele egy családban élő

¹⁶ Előterjesztés 5.

¹⁷ BH1994.131

¹⁸ Előterjesztés 7.

¹⁹ BH1980.243

²⁰ BH1992.529

²¹ LB Pf.III.25.146/2002/9., LB Pf.VIII.25.701/2002/4.

²² EBH2009.2043

gyermekei, mert az apjától különélő gyermeknek nem sérül a teljes családban éléshez fűződő személyiségi joga.²³

5. A gyermek elvesztése

Nemcsak a szülőjét elvesztő gyermek, de a gyermekét elvesztő szülő esetében igaz, hogy sérül a teljes családban éléshez való jog. Megalapozott volt a szülők nem vagyoni kártérítés iránti igénye abban az ügyben, amelyben a kereset jogalapjaként kizárólag az jelölték meg, hogy a szülőknek sérült a teljes családban éléshez fűződő személyiségi joga.²⁴ A bíróság kimondta, hogy szakértői bizonyítás nélkül is el kell fogadni, hogy a gyermekük elvesztése, a szeretetteljes kapcsolat megszűnése, az időskori támasz elvesztése életük végig feldolgozhatatlan traumát jelent a szülők számára, e sérelem csökkentésére jogos a követelésük.

Ugyanez volt azon ügy megítélése is, amelyben a nevelőszülő a csecsemőkorától nevelt gyermeket veszítette el,²⁵ és abban az ügyben is, amelyben a szülők nagykorú gyermeküket veszítették el.²⁶

6. A testvér elvesztése

A testvér elvesztése már jóval körültekintőbb vizsgálatot igényel az esetek tanúsága szerint. Az egyik ügyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a család integritásához kapcsolódó személyhez fűződő jog nem értékelhető olyan kiterjesztő módon, hogy az elkülönült, önálló családban élő felnőtt is nem vagyoni kártérítési igényt érvényesíthetne testvére elvesztése miatt.²⁷

A testvér elvesztése esetében a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az eset egyedi körülményei megalapozzák-e a kártérítési követelést. Ilyen körülmény lehet mindenekelőtt a testvérek között fennállt szoros kötődés.²⁸ Szintén az eset egyedi körülményei nyertek értékelést abban az ügyben, amelyben a felperes testvérének halála a családban előfordult tragikus halálesetek után következett be, és amelyet a felperes már oly módon nem tudott feldolgozni, hogy folyamatos orvosi kezelése vált szükségessé.²⁹

²³ BDT2012.2728

²⁴ Pécsi Ítéletábla Pf.I.20.254/2010/8.

²⁵ Fővárosi Ítéletábla 6.Pf.20.877/2006/3.

²⁶ Fővárosi Ítéletábla 6.Pf.20.672/2006/3.

²⁷ Pfv.III.22.155/2006/5.

²⁸ Fővárosi Ítéletábla 4.Pf.20.175/2010/5.

²⁹ BH2009.27

7. A hozzátartozó betegsége

A családtag betegsége is megalapozhatja a hozzátartozó igényét.³⁰ A gyermek baleseti eredetű combcsonttörése kapcsán a szülők részéről előterjesztett nem vagyoni kártérítés iránti igényt a bíróság elutasította, és kimondta, hogy „a gyermekért való aggodás nem értékelhető nem vagyoni kárt is megalapozó személyiségi jogsérelemként.”³¹

Megalapozott volt azonban annak a felperesnek az igénye, akinek férje 100%-os rokkanttá vált.³² A bíróság álláspontja szerint a fiatal feleség sérelmének súlya alig maradt el férje közvetlen sérelmétől.

Az utóbb született hozzátartozók azonban nem érvényesíthetnek nem vagyoni kártérítési igényt közeli hozzátartozójuk korábbi egészségkárosodása miatt, ami azóta is fennáll.³³ A döntés indokolása szerint kárt csak meglévő személyiségi jogban lehet okozni. A károkozaskor még nem létező hozzátartozói kapcsolatok alapján kizárt, hogy kártérítő kötelezettség keletkezzen.

8. A hozzátartozói igények jövője

A hozzátartozói igények megítélésében a bírói gyakorlat lényegében megelőzte a jogalkotót. A gyász és a fájdalom kapcsán alakult ki az a következetes bírói állásfoglalás, hogy a természetes és az idővel múló emberi reakció a hozzátartozó elvesztésére, nem olyan hátrány, amely a nem vagyoni kártérítés iránti követelést megalapozottá tenné. Nem elégedett meg ezzel azonban a bírói gyakorlat, és két eszközzel is megteremtette a károsult igényének szélesebb körű érvényesítési lehetőségét. Egyrészt „rátalált” a teljes családban éléshez fűződő személyiségi jogra. Másfelől idegen módon a nem vagyoni kártérítés jogalkalmazói értelmezésétől, az esetek többségében megkerülte a hátrány bizonyítását, és köztudomású tényként fogadta el, hogy bizonyos rokoni körben – különösen a közeli hozzátartozók relációjában – a családtag elvesztése olyan hátránnyal jár, amely nem szorul bizonyításra.

A hatályos Ptk.-ban tételes normává vált, hogy akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.³⁴ A törvény tehát összhangba került ezekben az ügyekben a bírói gyakorlattal, nem követelmény ugyanis többé, hogy a személyiségi jogában megsértett felperes bizonyítsa az őt ért hátrányt.

Felmerülnek azonban kérdések a jövőre nézve is. Így például az, mi alapozza meg a hozzátartozó teljes családban éléshez fűződő személyiségi jogát: a rokoni, vérségi kapcsolat, avagy az érzelmi kötelék. Véleményem szerint helyes az a felfogás, amely a legszorosabb rokoni kötelékek esetében vélelmezi a személyiségi jog sérelmét. Ebben

³⁰ DÓSA 2010. 150.

³¹ LB Pfv.III.20.818/1999. ismerteti DÓSA 2010. 151.

³² 6 Pf.20.702/2005/4.

³³ LB Pfv. III.21.940/2011/4.

³⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:52. § (1) bekezdés

az esetben is vizsgálni kell azonban, hogy a családi kapcsolat nem üresedett-e ki. Fordítva is igaz lehet azonban, hogy akár vérségi viszony hiányában is fennállhat a személyiségi jog sérelme.

Ez fejeződik ki az Európai Kártérítési Jogi Alapelvekben (PETL) is, amely bár nem bír kötelező erővel, az Európai Unió tagállamai kártérítési jogának közelítését tűzte ki célul. A PETL 10:301. § (1) bekezdése szerint a nem vagyoni kár megtérítésére jogosultak lehetnek azok a személyek is, akik a végzetes vagy nem végzetes, de súlyos sérelmet elszenvedő károsulttal közeli kapcsolatban álltak. A PETL tehát eleve nem szűkíti le a potenciális károsultak körét a hozzátartozókra, a közeli kapcsolatot teszi meg igényt megalapozó elvvé.

Ha nem is kell bizonyítani tehát a jövőben a hátrányt, azt a köteléket azonban, amely közvetíti a személyiségi jog megsértését, a jövő bírói gyakorlatában indokolt lenne valódi érdemi vizsgálat tárgyává tenni.

III. A családtagok egymással szemben érvényesített kárkövetelése (*Intrafamilial Torts*)

A családon belül is sokféle rokonsági relációban merülhet fel kártérítési igény, jelen tanulmány azonban csak a házastársak közötti igényérvényesítést vizsgálja.

1. Az angolszász jogrendszerek

A *common law* rendszerében az, hogy egyik házastárs a másikkal szemben felléphet-e bármilyen polgári jogi igénnyel, már eljárásjogi szinten is sokáig kérdéses volt. A 18. századból eredeztethető a házastársi immunitás gondolata. *William Blackstone* 1765-ben publikált *Commentaries on the Law of England* című munkájában az elv alapjaként azt jelölte meg, hogy a család olyan szféra, amelyben a feleség jogalanyiséga mintegy alávetett a férje hatalmának, aki rendelkezik annak jogai és kötelezettségei felől, egymás elleni perben állásuk tehát kizárt.³⁵ A *common law* ezen elvét az USA államai is átvették. Változást a női egyenjogúsági mozgalmak hoztak. Az 1844-ben elfogadott emancipációs törvények (*Married Women's Acts*) valamennyi tagállamban megadták a házas nőknek az önálló jogalanyiságot és a rendelkezési jogot a tulajdonuk felett.³⁶ Ez nagy lépésnek számított, mert elgördült az eljárásjogi akadály a házastárs elől, ha a tulajdonjogi igényét, avagy vagyoni kártérítés iránti igényét kívánta érvényesíteni. A személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos ún. *personal torts*-ok azonban továbbra sem kaptak helyet a bíróságokon, némely állam kifejezetten törvényi tilalmat fogalmazott meg ebben a vonatkozásban.³⁷

Az emancipációs törvények nagy eredménye volt azonban, hogy a házastársi immunitás nem eljárásjogi akadály volt már, hanem a bíróságoknak valamely anyagi

³⁵ NICOLA 2012-2013. 455.

³⁶ KIONKA 1992. 354.

³⁷ Uo.

jogi, érdemi igazolást kellett találniuk a kereset elutasítására. Ilyen volt többek között a családi béke megóvása, a tömeges pereskedés megelőzése, más jogorvoslatok lehetősége (bontóper, büntetőeljárás) vagy a biztosítási csalások megakadályozása.³⁸ Természetesen ezek a jogirodalomban mind éles kritikák keresztüzébe kerültek, gyakran hivatkozott érv, hogy ha felmerül a jogvita, ott már nincs védendő családi béke.

Az Amerikai Jogi Intézet által elfogadott *The Restatement (Second) of Torts* (§ 895F) már kifejezetten eltörölte a házastársak közötti immunitást.³⁹ Általános tendenciaként is kirajzolódott, hogy az államok kiiktatták az immunitás doktrínáját, illetve ahol megmaradt, ott is kivételes esetekben utat engedtek az ilyen igényeknek (pl. szándékos károkozás esetén, házasság felbontása után, autóbaleset esetén).

Természetesen a házastársak között a kártérítésen belül megannyi ún. *cause of action* felmerülhet. Érzelmi megrázkódtatásért akkor követelhető kártérítés, ha valamely „kirívó és felháborító” cselekedet okoz pszichés károsodást fizikai bántalmazás nélkül.⁴⁰ Mindenkor érzékeny bírói mérlegelés tárgya e képlékeny fogalom értelmezése: mely magatartás minősül kirívónak. A *Hakkila v. Hakkila*⁴¹ ügyben a férj a feleségét télen, barátok jelenlétében kizárta az utcára, és becsmérelte előttük. A bíróság érvelése szerint szűkebben kell értelmezni a kirívó magatartás mércéjét, ha az a család privát szféráján belül merül fel.⁴² Nem találta tehát a férj magatartását kellően kirívónak ahhoz, hogy az általa okozott megrázkódtatás megtérítendő kárnak minősüljön.

Tipikus házastársak között felmerülő igény lehet a házasságtörésért követelt kártérítési igény. Ez az ún. *heart balm tort* vagy *amatory tort*, azaz *szívbalzsam kereset*. A szívbalzsam keresetek azokat az igényeket takarják, amelyek a házastársi, illetve családi kötelékek feldúlása esetén merülhetnek fel.⁴³ Az egyik típusa a házastársi ígéret megszegése (*breach of marriage promise*), a másik keresettípus az *adultery*, ami azon harmadik személlyel szemben érvényesíthető, aki elcsábítva a férjet vagy a feleséget feldúlja a házasságot, végül a harmadik típus, a *seduction*, amit az apa érvényesíthetett azzal szemben, aki a lányával szexuális kapcsolatot létesített.

A szívbalzsam kereseteket a legtöbb amerikai államban az 1980-as évekig eltörölték.⁴⁴ Ezen keresetek lényege azonban formális eltörlésük ellenére sem tűnt el a tárgyalótermekből, mert sok egyéb jogcímen indított pert mögött valójában a házassági fogadalom megszegése áll.⁴⁵ A *Neal v. Neal* ügyben⁴⁶ a feleség testi sértés miatt követelt kártérítést. A felperes arra hivatkozott, hogy nem volt tudomása a férje házasságon kívüli kapcsolatáról, így elvonta tőle annak a lehetőségét, hogy informált beleegyezéssel létesítsen szexuális kapcsolatot a férjével. A bíróság elutasította a

³⁸ Uo.

³⁹ KIONKA 1992. 355.

⁴⁰ NICOLA 2012-2013. 457.

⁴¹ 812 P.2d 1320 (N.M.Ct.App.1991), ismerteti NICOLA 2012-2013. 459.

⁴² NICOLA 2012-2013. 460.

⁴³ <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Heart+Balm+Acts> (2016. 05.22.)

⁴⁴ NICOLA 2012-2013. 469.

⁴⁵ NICOLA 2012-2013. 470.

⁴⁶ 873 P.2d. 871, 875 (Idaho 1994), ismerteti NICOLA 2012-2013. 491.

keresetet, és kimondta, hogy a házasság felbontása a feleség egyetlen jogorvoslata Idaho államban, ezen túl nem követelhet kártérítést.

A *Koestler v. Pollard* ügyben⁴⁷ a férj indított keresetet azzal a harmadik személlyel szemben, aki az általa nevelt gyermek vér szerinti apja volt a feleség házasságon kívüli kapcsolata folytán. A felperes sérelmét abban jelölte meg, hogy az alperes nem tájékoztatta őt a gyermek valódi származásáról, és ez azzal a következménnyel járt, hogy részéről apai érzelmi kötelék alakult ki a gyermek irányában. A bíróság végül azzal a formális okkal utasította el a keresetet, hogy a szívbalzsam kereset ezen formáját eltörölték az államban.

A fentiek alapján azt lehet mondani, hogy bár az elvi eljárásjogi akadály elgördült az családon belüli igények elől, az Egyesül Államok bíróságai ódzkodnak helyt adni az ilyen kereseteknek.

2. A magyar gyakorlat

Magyarországon sem jogszabályra, sem olyan bírói döntésre nincs példa, amely a családtagok perben állását elvi szinten kizárná vagy korlátozná. A házastársak közötti indult perek tipikusan a házastársi hűség megszegése, illetve a gyermek származása kapcsán merülnek fel.

A felperes 17 évig nevelte nem vér szerinti gyereket abban az ügyben, amelyben a jogellenes magatartást abban jelölték meg, hogy az alperes anya eltitkolta ezt a tényt, ezzel pedig megszegyenítette őt, és megsértette a magánélethez és a családi élethez való személyiségi jogát.⁴⁸ A bíróság jogerősen elutasította a felperesi keresetet. Kifejtette, hogy a Csjt.-ben foglalt, a „házastársak hűséggel tartoznak egymásnak” kitétel elsősorban szexuálkerülethez fűződő norma, ahhoz szankció nem fűződik (*lex imperfecta*), szerepe a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának vizsgálatakor van, esetleg a tartásra való érdemtelenségénél. A házastársak közötti kapcsolat magánjellegű kapcsolat. Az alperesi magatartás – bár erkölcsileg és családjogilag elítélendő –, nem tartozik a Ptk. személyhez fűződő jogsértésre vonatkozó szabályai által védett jogterülethez, parttalanná tenné a jogalkalmazást az egyéb értelmezés.⁴⁹

Egy másik ügyben a felperes keresete szerint az alperes megsértette a jó hírnév, a becsület és az emberi méltósághoz fűződő személyiségi jogait azzal, hogy alperes őt megtevesztve, végleges szándékkal elhagyta családját, és új élettársi kapcsolatot létesített.⁵⁰ A bíróság álláspontja szerint bár társadalmi elvárás, hogy az anya felelősséggel tartozik a családjá iránt, ez erkölcsi norma. A személyes szabadság a cselekvések széles körét öleli fel. Azzal, hogy az alperes élt a szabad mozgáshoz való jogával, felperes hivatkozott személyiségi jogait nem sértette meg.

⁴⁷ 471 N.W.2d 7, 7-8 (Wis.1991)

⁴⁸ BDT 2006. 1375

⁴⁹ További azonos tartalmú döntés: BDT2011.2554

⁵⁰ BDT 2004. 927.

Az új Ptk. kodifikációja során sokáig tartotta magát az álláspont, hogy a hűség követelményének törvénybe iktatása azért nem szükséges, mert a joggyakorlat ezt a követelményt szélesebb értelemben fogja fel, az magába foglalja valamennyi a házastárs érdekeit sértő magatartás tilalmát. A hagyományok fenntartása és a házasság különleges védelme érdekében azonban mégis tételes megfogalmazást kapott a hűség követelménye, amelynek bírói megítélése vélhetően a jövőben sem fog változni.⁵¹

Felmerül a kérdés, mi húzódik amögött, hogy a családi konfliktusokból fakadó igények átszűrődnek a polgári jog, azon belül pedig a kártérítési jog területére, és annak klasszikus – idegenekre szabott – elvei alapján követelnek reparációt a családtagok.

A házastársak viszonylatában ennek gyökere, hogy a 20. században világszerte lezajlott az a folyamat, amely a házasság felbonthatatlanságának elvéről és a vétkességi alapú bontásról áttért a feldúltsági alapú bontásra.

Európában a nyugat-európai jogrendszerekben a hatvanas évekig, közép-, illetve kelet-európai országokban a negyvenes évek közepéig, végéig a bontójogi szabályozás fenntartotta a házasság felbonthatatlanságának elvi kiindulópontját, s emellett súlyosnak minősített okok mellett tette csak lehetővé a házasság felbontását, a házastársak megegyezése pedig nem lehetett a bontás alapja.⁵² A hatvanas-hetvenes években az egyes európai bontójogi szabályozásokban megjelentek a feldúltsági alapú bontások, a nyolcvanas években pedig még inkább csökkent a vétkességi alapú bontási lehetőségek száma.⁵³ Az Egyesült Államokban Kalifornia volt az első állam, amely 1969-ben az ún. „no-fault” válás lehetőségét bevezette, New York állam pedig az utolsó, amely 2010-ben tette ezt lehetővé.⁵⁴

A bontójogok átalakulása azzal járt, hogy a házasság alatt tanúsított magatartás tulajdonképpen irreleváns tényezővé vált a feldúlt családi kapcsolatok jogi rendezése szempontjából, ezért a fél, aki úgy érzi, hogy személyiségi joga sérelmet szenvedett, az általános polgári jogi felelősség alapján keres jogorvoslatot. A hűség követelménye alatt azonban házastársak esetén elsősorban a szexuálkerülshöz fűződő normát értünk, amely lényegében csak deklaratív formában jelenik meg a jogban, egyébként kiszorul az erkölcs területére, ebben a másik normarendszerben vonhat maga után szankciót, de jogi értelemben nem.

IV. Következtetések

A feldolgozott két esetscsoportban a családnak a jog szempontjából speciális jellege két irányban jelenik meg. A modern társadalomban a család a polgári intimitás közege lett, amely élesen elválik a közszférától. *Weiss Emilia* megfogalmazása szerint a házasság és a család intézményére más jogintézményeknél erősebben jellemző, hogy számos vonatkozásuk a jogi beavatkozást nem, vagy kevésbé igényli, vagy éppen kevésbé tűri,

⁵¹ VÉKÁS 2013. 256.

⁵² SZEIBERT 2014. 91.

⁵³ Uo.

⁵⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/No-fault_divorce (2016.06.04.)

és elsődlegesen nem jogi normákkal rendezettek.⁵⁵ Ahol viszont a házasság és a család védelme jogi feladat is, erre a jogi rendezésre is jellemző, hogy a normáknak fokozottabban kell a családdal kapcsolatos erkölcsi normákat követni.⁵⁶ A család tehát a jog szempontjából vizsgálva Janus-arcú intézmény. A családtagok közötti kártérítési perek esetében a jog lényegében visszavonul, és amellett foglal állást, hogy a családtagok erkölcsi kötelezettségeinek megszegéséből nem fakadhatnak jogi értelemben érvényesíthető igények. Ezzel szemben ahol kívülálló károkozó magatartása a családi egység megbontásával okoz kárt az egyénnek, a jog kiemelt védelmi szerepet tölt be.

Az elemzett jogalkalmazói szerepvállalás kapcsán is megfogalmazható azonban kritika. A család fogalma nem értelmezhető akként a hozzátartozói kártérítési jogviták elbírálása során, hogy az mindig ideális és jól funkcionáló rendszer. Helyesebb lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a család egyedi sajátosságaira, a káresemény előtti működésére, már csak azért is, mert a hozzátartozó *sui generis* károsodását végső soron nem a vérségi kapocs, hanem az ebből – ideális esetben – eredeztethető érzelmi kötelék közvetíti.

Felhasznált irodalom

AMBRUS Zoltán – GERGELY Orsolya: Családszociológia, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2009.

DÓSA Ágnes: Az orvos kártérítési felelőssége, HVG-ORAC, Budapest, 2010.

FÉZER Tamás: A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban, HVG-ORAC, Budapest, 2011.

KIONKA, Edward J.: Torts in a Nutshell, Second Edition, West Publishing Co., 1992.

NICOLA, Fernanda G.: Intimate Liability: Emotional Harm, Family Law, and Stereotyped Narratives in Interspousal Torts, 19 Wm. & Mary J. Women & L. 445 2012-2013.

PRIBULA László: A köztudomású tények értékelése a hozzátartozói nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlatában, Jogtudományi Közlöny, 2012., 7-8., 288-297.

SZEIBERT Orsolya: A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

VÉKÁS Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó, Budapest, 2013.

WEISS Emília in: A családjogi törvény magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988., I. kötet

http://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2008_-_a_hozzatartozoi_nem_vagyoni_karterites_egyes_kerdesei.pdf (2016.06.04.)

⁵⁵ WEISS 1988. 17.

⁵⁶ WEISS 1988. 17.

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Heart+Balm+Acts> (2016. 05.22.)

https://en.wikipedia.org/wiki/No-fault_divorce (2016.06.04.)

TORT ACTIONS BROUGHT BY MEMBERS OF THE FAMILY

The institution of family has important functions, for instance rearing of the children, to provide a sense of identity or belonging among its members, to transmit culture between generations. In human society family is an essential institution, for this reason it is not only protected by family law rules, but also by tort law. The purpose of this article on the one hand is to study how legislature and jurisdiction cope with the tort claims related to the death or disablement of a family member. On the other hand tort action can be brought between members of the family. Intrafamily immunity is a legal doctrine in common law prohibiting one family member from suing another family member for personal injury. This article also studies intrafamilial tort claims and the reason of judicial decisions.